

стране, она може да побије и тврдње појединих аутора о томе да је врхушка партизанског покрета била неука или самоникла у поређењу са њиховим високошколованим противницима. Аутори су утемељили чињеницу о томе да су лидери КПЈ већ уочи избијања Дтугог светског рата били припремљени за партизанско ратовање (чак и боље него што су за ову специфичну грану војне науке били спремни генералштапски официри Краљевине Југославије), а имали су и јасно зацртан циљ – претварање империјалистичког сукоба у грађански рат и победу у неизбежној оружаном борби за власт.

Марија ГОЛУБОВИЋ

British-Serbian relations from 18th to 21st centuries,
ed. Slobodan Markovich. Belgrade: Zeptr Books, FPN, 2018, 521.

Поводом 180 година српско-британских односа, јубилеја који је обележен 2017, бројне манифестације у Београду, Лондону и Крагујевцу окупиле су изузетан број проучавалаца српско-британских односа. На последњем од ових догађаја, група стручњака сложила се око објављивања зборника. У руху врло квалитетног издања Факултета политичких наука и Zeptr books-а, добили смо прави компендијум знања, информисаних мишљења и ставова о српско-британским односима. Велики број ликовних прилога, од којих се истичу мапе, постери, као и фотографије посебно направљене за овај зборник, доприноси свеопштем позитивном утиску (нпр. 209–216 те 489–496). Зборник је објављен на енглеском језику.

Први део зборника тиче се српско-британских политичких и културних односа у периоду 1784–1919. Почиње дугачком студијом Слободана Марковића о српско-британским културним и политичким везама од 1784. до 1918. Марковић прати појаве *дугог трајања* као што су именовање Србије и њено позиционирање на менталној мапи Енглеза из периода новог века. Он кроз ликове и дела познатих англофила попут Доситеја Обрадовића, Чедомиља Мијатовића и Владимира Јовановића, као и британских политичара и путника попут Вилијема Гледстона (William Gladstone) и Аделајн Ирби (Miss Adeline Irby) даје уверљиву слику *zeitgeist-a* и сензибилитета који се гајио у обе земље. Дуг пут ових односа аутор закључује тренутком када се Србија у британској машти, поново нашла на *Zanadu*, можда и по први пут тврди Марковић. На овај рад се наставља текст Чедомира Антића „Serbia and Great Britain until 1875“. У њему овај историчар скицира односе Србије и Британије од средњег века до 1875, са посебним акцентом на период од 1837. до 1875. и посебном пажњом обрађеном на време криза (непосредно пред Кримски рат и током 1862). Испраћено је и поправљање слике Србије у Британији захваљујући радовима Леополда Ранкеа и Ендрјуа

Арчибалда Пајтона (Andrew Archibald Peyton) тих година. Зорица Бечановић Николић, која је претходно објавила монографију о рецепцији Шекспирових историјских драма у XX веку, у свом раду „Shakespeare in Serbia“ скицира присуство *барда* у култури, књижевности, позоришту. Она посебно нотира улогу коју су у Србији одиграли немачки преводи, односно пионирска активност песника Лазе Костића на овом пољу. Саша Кнежевић у чланку „William Gladstone and the Balkan Christians“ прати представљање балканских хришћана и Гледстонов утицај на британско јавно мњење. Бави се Гледстоновим животом, каријером, од либералне партије до позиције премијера Уједињеног Краљевства, на којој се налазио чак четири пута. За време Велике источне кризе балкански хришћани су добили у Гледстону заштитника, тако да не чуди његова популарност у Србији и Црној Гори. Аутор истиче његово залагање за права „малих“ народа и како је то утицало на хришћане на Балкану и учртавања нових граница на картама након Берлинског конгреса. Дејвид Норрис (David Norris) у раду под називом „Greetings from Belgrade: exercises in cultural legacies“ описује урбани развитак града последњих деценија 19. века. Бави се британским посетиоцима у Београду, ступањем Београда на светску урбанистичку сцену и истражује повезаност и утицаје британских посетилаца. Бојан Алексов у тексту „Strange bedfellows: British women and Serbs 1717–1945“ истражује феномен Британки које су долазиле у Србију, писале путописе који су обично приказивали Србију у позитивном светлу, те учествовале у хуманитарним мисијама. Занимљиво је да указује на разлике у односу на путописе чији су аутори били мушкарци. Професор Факултета политичких наука Слободан Марковић, у хронолошки широком захвату, на интересантном примеру британских дипломата у Београду (14 у датом периоду), те српских дипломата у Лондону (осам у датом периоду) у чланку „British Diplomats in Belgrade and Serbian ministers at the Court of St. James 1837–1919“ заокружује први део зборника. Аутор даје основне податке о овим дипломатама, који укључују не само њихове дипломатске активности већ често врло важна друга професионална постигнућа у контексту српско-британских односа. Тако аутор вешто мармира утицај који је на кнеза Милоша, као и на потоње истраживаче, имала релативно кратка мисија првог британског дипломате на овим просторима пуковника Џорџа Лојда Хоџеса (George Lloyd Hodges).

Други део зборника обједињује погледе на односе Велике Британије са две Југославије. Драган Бакић, са Балканолошког института САНУ, даје у широком потезима анализу британске политике према Краљевини СХС/Југославији, испитујући ставове Форин офиса. Аутор прати промене условљене дневнополитичким реалностима и мармира трајне карактеристике ове политике у облику британских симпатија за Југославију и британске критике корумпиране и неефикасне администрације Београда. Ерик Бекет Вивер (Eric Beckett Weaver) у тексту „British Policy toward the Revision of Borders in the Inter-war Period, and its Effect on Yugoslavia“ подвлачи разлике између сукцесивних британских влада и британске елите по питању ревизије версајских граница Европе. Најдраматичнију разлику види

у резолуцији коју је потписало 200 британских посланика 1933, за предлог влади да се у Лиги народа предложи промена мађарско-југословенске границе, што је Форин офис енергично сузбио. Британска равнодушност, као у случају млаке рекације на убиство краља Александра 1934, тврди аутор, више него било шта друго, поплочала је пут Југославије ка Риму и Берлину. У наредном раду „The houses of Windsor and Karageorgevich – from foreigners to relatives“, Душан Бабац се фокусира на породичне и кумовске везе двеју династија на власти у Југославији односно Великој Британији. Радмила Радих, историчарка из Института за новију историју Србије, у чланку „Anglo-serbian Church and Cultural Cooperation in the Inter-war Period“ даје један темељан преглед односа Српске православне цркве и Англиканске цркве од међуратног периода до времена након завршетка Другог светског рата. Ауторка се бави контактима и личностима које су помагале да се они успоставе и одрже као што су Николај Велимировић, Доситеј Обрадовић, Војислав Јањић; све време наглашавајући и фазе ових односа. Тако нпр. наглашава значај интезивирања односа у предвечерје Другог светског рата ради добијања подршке припадника православне вере у борби против немачке пропаганде. Зоран Милутиновић, са School of Slavonic and East European Studies, у свом чланку „Serbian Anglophiles in the First Half of the Twentieth Century“ сумира неке своје тезе из познате књиге *Getting over Europe. The Construction of Europe in Serbian Culture*. Иако су, како истиче, српски интелектуалци снагом свог образовања били углавном везани за Француску, важни су у српској култури били англофили који су у Британији тражили оно чега им се чинило да фали у Србији/Југославији. Милутиновић истиче примере Богдана Поповића, Слободана Јовановића, Николаја Велимировића и Димитрија Митриновића. У чланку „Britain and Communist Yugoslavia“, кроз британске и југословенске архивске изворе Војислав Павловић, са Балканолошког института САНУ, приказује успоне и падове југословенско-британских односа, од признавања „Титових партизана“ 1944, затишја 1945–1951, до новог успона са новом, конзервативном британском владом после тог датума. Закључак који се аутору намеће јесте да су обе владе од овога профитирале већином пропагандно, највише југословенска, бивајући призната за чиниоца у међународним пословима. Професор Филозофског факултета Милан Ристовић, у тексту насловљеном „The troublesome Yugoslav-British-Greek Triangle 1945–1949“, прати пут Југославије, Британије и Грчке у виду неколико јединствених хладноратовских „аномалија“ – односе које је карактерисало усијање жарних тачака Хладног рата а који су се претворили у некарактеристична савезништва и пријатељства у виду Балканског пакта и спектакуларне посете Тита Британији 1953.

Трећи део зборника носи назив Cultural and Educational Encounters of the UK and Serbia in the 21st Century and Recent Past. Рад Ранка Бугарског под насловом „The english-speaking union in Yugoslavia/Serbia“ чини уводни текст у овом делу зборника. Бугарски у њему назначавља главне активности ове организације у Југославији/Србији, истичући да је београдски огранак био први у источној Европи, а такође да ESU управо 2018. слави 100 година

постојања. У врсти сентименталне историје српске и југословенске секције радија ВВС, Ненад Шебек у раду „ВВС, Yugoslav and Serbian sections. My BBC Love Story“ пружа вредне увиде у рад и активности ове службе, као и анегдоталне одељке који приказују фасцинираност једног (бившег) Југословена једном (бившом) империјом. Професор Вукашин Павловић описује турбулентни период међународних санкција Југославији (1992–2000) и напоре интелектуалаца да сарадњом са британским колегама тај проблем превазиђу, док Борис Хлебец даје преглед скорашње лексикографске продукције. На посебан положај писца између две културе, српске и британске, осврнула се Весна Голдсворди (Vesna Goldsworthy) имајући посебно занимљиво искуство са своје две књиге. Наиме, књига *Измишљање Руританије. Империјализам маште*, која преиспитује представе Балкана у британској књижевности, донела јој је славу у академском свету. Са друге стране, њена аутобиографија у виду књиге *Чернобилске јагоде* знатно је продаванија и на Западу популарнија литература, која је комплементарна *Руританији* у томе што говори, између осталог, о популарним представама „Енглеза“ током шездесетих и седамдесетих година у Југославији. Између писама, интервјуа, новинских чланака и других реакција на њене књиге, Голдсворди је ишчитала читав сплет српско-британских представа о *другоме*. Овај део зборника заокружује рад Катарине Расулић, са Филолошког факултета у Београду, у коме прати оснивање катедре за англистику и пут њених оснивача Владете Поповића и Мери Стенсфилд Поповић (Mary Stansfield Popović). Ауторка закључује свој рад користећи реч 2017. године по избору оксфордског речника – *youthquake* – како би истакла жељу младе генерације за праћењем успешних вертикала претходника.

Четврти део зборника носи назив *British-Serbian Contemporary Diplomatic and Political Relations: Challenges and Prospects*. У њему се у доброшом преплитању најновије историје, па и савремености, велики број британских и српских дипломата и других учесника српско-британских односа осврну на најновији период историје ове две земље и њихове интеракције. Тако су своје ставове изразили сер Џон Рандал (sir John Randall), садашњи амбасадор у Србији Денис Киф (Denis Keefe), амбасадор Србије у Великој Британији Александра Јоксимовић, бивши амбасадор Британије у Србији Дејвид Гован (David Gowan), амбасадор у Министарству спољних послова Републике Србије Бранимир Филиповић. Њихови погледи на проблематику српско-британских односа, каткад супротстављени, чине комплементарни део са последња три чланка. Професор Кристофер Кокер (Christopher Coker) најпре испитује досег „либералне цивилизације“ у односу Запада на Балкан, те пропитује наизглед трансформативну моћ Запада па и Британије на простор Србије односно „Западног Балкана“. Рад Спироса Економидоса (Spyros Economides), са London School of Economics and Political Sciences, који насупрот познатим негативним случајевима интервенционизма, покушава да назначи четири поља на којима је он имао позитиван ефекат. Зборник закључује рад „Kosovo as a factor in british-serbian relations“ Џејмса Кер-Линдзија

(James Ker-Lindsay) у коме се проблем Косова и Метохије види као једна врста *ground zero*-а за српско-британске односе.

Јубилеји су прилика да се, када постоји довољна количина експертског знања, нађе једна врста подстицаја за објављивање и сумирање резултата неке области. Овај зборник представља извршни, светли пример успешног пројекта на обједињавању знања из различитих дисциплина. Од избора прилога, уредништва до постпродукције и ликовних прилога, мапа, фотографија и дизајна; без сумње ради се о високим професионалним стандардима. Радови су врсно одабрани тако да се често надопуњују, а подела на различите групе прилога је логична и помаже читаоцу. Једина мања замерка овом изузетном зборнику јесте мали број текстова који се тичу односа Велике Британије и социјалистичке Југославије. Наиме, док су период 1945–1955. „покрили“ највећи стручњаци за тај период, потоње раздобље је занемарено тако да остајемо без истраживања или прегледа који би укључивао односе Југославије и Велике Британије у време заоштравања криза Хладног рата, деколонизације, детанта, европског уједињења те бројних културних веза Југославије и Британије. И поред ове мале замерке, зборник већ постаје незаобилазан за све истраживаче хетерогених поља српско-британских односа од XVIII до XXI века.

Немања РАДОЊИЋ

Иван Ристић. *Милан Ракић у Софији*.
Београд: Чигоја штампа, 2018, 270.

Иван Ристић је рукописом о Милану Ракићу као југословенском опонуемоћеном министру и изванредном посланику у Софији представио широј јавности мањи део своје знатно обимније докторске дисертације „Бугарска у политици Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1919–1929)“ обрађене на Филозофском факултету у Београду, 2017. године. Аутор је желео да настави рад Андреја Митровића, који је у својим делима више акцентовао период рада у српској конзуларној него у југословенској дипломатској служби. Вероватно се због тога одлучио за приступ сличан примењеном у збирци докумената: Милан Ракић, *Конзулска писма 1905–1911*, (прир. Андреј Митровић, (Београд, 1985)). Иван Ристић нам је пружио уводну студију и одабрану збирку документа о раду и животу Милана Ракића у Софији, 1921–1927. године.

Први део рукописа почиње обраћањем публици у којем излаже основну мотивацију свог рада (11–13), а потом следи уводна студија која је подељена на пет глава. Прва глава (15–30) пружа Ракићеве основне биографске податке, развој конзуларне и дипломатске каријере, са значајнијим